

Foto: Elvita Ruka

Klasiku uzraudzīti. Fresku gleznotāji Jansoni monumentālo formu kompozīcijas centrā ielikuši savus slavenākos novadniekus.

Savējo nams

Jāņa Poruka dzimtās vietas drāma nu jau ir atrisinājusies – padomju laikā celto Druvienas kultūras namu ar akmengrauzi nost negrauzīs, bet saglabās gan kā cilvēkiem vajadzīgu vietu, gan kultūras mantojuma objektu. Pašiem iesniedzējiem par pārsteigumu, valsts aizsargāta pieminekļa statuss 2020. gada decembrī apstiprināts ne tikai sienas gleznojumiem un keramikas panno, bet arī visai ēkai – pamazām padomju laika arhitektūra tās vērtīgākajās izpausmēs tiek atzīta kā saglabājama vērtība.

Elvita Ruka

Lai ēkas likteni saprastu plašākā kontekstā, ir jāatkāpjas padomju ziedu laikos un to radītajos absurdos – ar šodienas pieredzi tie jau kļūst legendāri un iegūst zelta maliņu. Nu, kā lai nesmaidā par Druvienas pagasta ilggadējā pārvaldes priekšnieka Jura Graumaņa stāstīto, kad viņš atklāj – kultūras nama pamati esot likti kā cūku kūtij!

Drosme un attapība

"Pamatu likšanu piedzīvoju pats – esmu te dzimis un audzis. Tolaik, 1979. gadā, šāda vieta bija ļoti vajadzīga. Kultūras nams! Idejiski lēmums bija pieņemts jau sen, bet nekad nepietika izšķiršanās. Trūka būvmateriālu, visu vajadzēja saskaņot, kolhozam "Plēsums" vienmēr bija neatliekamākas vajadzības... Tā šis svarīgās ēkas būvniecība tika atlikta un atlikta," vēsta pagasta

pārvaldes vadītājs, kas pašvaldības amatos strādājis kopš 1987. gada.

"Kad sāka likt pamatus, par kultūras namu nekas netika afišēts. Nebija pat oficiāla kolhoza lēmuma. Cēla ar viltu, nelegāli. Tolaik modē bija cūku fermas, lieli, moderni kompleksi – tās arī būvēja. Kolhoza priekšsēdētājs Dainis Birnis un būvdarbu vadītājs bija drosmīgi cilvēki, nebaidījās darīt citādāk. Līdzekļu kolhozam pietika, viņi uzņēmās atbildību. Uz

papīra sāka celt kompleksu cūkām, bet patiesībā būvēja namu cilvēkiem," stāsta Graumanis un atzīst - visa atslēga ir tas, ka "satikās pareizie cilvēki". Trakulīgo krāpšanos visai drīz atšifrējusi rajona vadība, bet arī tur atradušies savējie, kas atbalstīja – redzēja, kas un kā notiek, bet neaizliedza... Lokālais patriotisms šajā latviskajā Vidzemes daļā vienmēr ir bijis spēcīgs, pat padomju mērcē.

Taču ļoti būtisks atbalsts parādījās arī no Rīgas. Ne jau no partijas komitejas vai citiem politiskiem orgāniem, bet gan no mākslas pasaules. Latvijas Nacionālā, tolaik Drāmas, teātra repertuārā bija divas fundamentālas latviešu klasikas lugas – "Mērnieku laiki" un "Skroderdienas Silmačos", kas abas bija vēsturiski saistītas ar Piebalgas pusi. No Vidzemes augstienes nāk gan abu nemirstīgo darbu autori – brāļi Kaudzītes un Rūdolfs Blaumanis, gan tieši te esot mājjuoši viņu atrastie prototipi. Citi "savējie" jeb cilvēki ar gaišāku prātu izdomāja, ka šīs lugas noteikti būtu spēlējamas arī to autentiskajā rašanās vietā. Tikai uz kādas skatuves?

"Tā bija Zigfrīda Kalniņa ideja, viņš bija Drāmas teātra direktora vietnieks. Draudzējās ar Druvienu un gribēja šeit atvest izrādi. Kad bija skaidrs, ka tomēr top kultūras nams, nevis cūku ferma, mākslinieku atbalsts ļoti noderēja. Manuprāt, teātra administrācija arī palīdzēja izvēlēties vai ieteica mūsu kultūras nama interjera autorus, ietekmēja, ka skatuvei jābūt ar profesionālu aprīkojumu," atminas Juris Graumanis, kas

atgādina arī šīs puses slaveno brīvdabas izrāžu tradīciju.

Izrādes tolaik tika vestas nevis vienkārši uz laukiem un primitīvā izpratnē audzināja kolhozniekus "labākus un strādīgākus", bet gudri un tālredzīgi saistīja repertuāru ar latvieša pašapziņas dziļāko slāni – piekēršanas dzimtajai vietai, "savam stūrītīm zemes". Tieši tā "Mērnieku laiki" 1985. gadā tika izrādīti brāļu Kaudzīšu dzimtenē un romāna darbības vietā starp Slātavu un Čangalienu. Izrāde notika brīvdabas estrādē pie Alauksta ezera un divās augusta dienās pulcēja 8688 skatītājus. Panākumi šādam formātam bija grandiozi, un tie nav mērāmi tikai pārdoto biļešu daudzumā – cilvēkus savīlpoja vēsturiskā apziņa.

Nākamais solis bija nemirstīgās Blaumaņa joku lugas izrādīšana Druvienā, kas bija iedvesmojusi "Skroderdienu" tapšanu. 1986. gadā pēc Zigfrīda Kalniņa iniciatīvas tās tika spēlētas "Silmaču" māju pagalmā – to autentiskajā izcelsmes vietā. Izrāde sapulcēja neiedomājamu daudzumu skatītāju, teju 10 000 cilvēku izvietojās estrādes solos un uz sedziņām tuvu un tālumā. Tā nu vairs nebija tikai teātra izrāde ar ligošanu, bet tautas

Uz papīra sāka celt kompleksu cūkām, bet patiesībā būvēja namu cilvēkiem.

sanākšana uz ligošanu ar teātra ļaudīm. Kopā, kur visi kļūst par savējiem.

"Ar šo izrādi mēs kļuvām ļoti slavēti, tie bija mūsu ziedu laiki, bet kultūras nams Druvienas iedzīvotājiem bija un paliks svarīga vieta – kur vēl varam sanākt kopā un satikties? Es nekad neesmu spējis nodalīt, kas svarīgāks: ēka kā telpa, māksla, kas tur iekšā, vai funkcija, ar ko ēka piepildīta. Man tas viss ir viens veselums," Druvienas kultūras nama nozīmi uzsver Juris Graumanis un ar atskatu uz brīvdabas izrādēm ir atklājis galveno šīs vietas unikālo iezīmi – padomju laika forma bija piepildīta ar visai nacionālpatriotisku saturu. Tas balstījās ne politiskās atmiņās vai zemitēstos, bet tautas un dižgaru mantojumā. Kultūras nama interjera mākslinieki poētiski, taču drosmīgi un monumentāli slavēja savus izcilos novadniekus, pilināja tautā to pašu, ko brīvdabas izrādes – savas vērtības apziņu un nacionālpatriotisko lepnumu, tādējādi sagatavojot augsni atmodas notikumiem.

Baznīca, kuras nav

Ko izdarīja mākslinieki? Viņi saņēma piepildīšanai milzīgu būvobjektu no trīs korpusiem, kur vienā bija liels kolhoza administrācijai paredzētu telpu virknējums, bet diviem bija paredzēta plaša un reprezentatīva sabiedriskā funkcija. Augsti griesti, plaši foajē, stiklots vestibils, liela garderobe, ērtas labierīcības, dažādi kabineti, kur telpu platība nav zēlota, mākslinieku gērbtuves, gaismošanas telpas utt. – viss, kas vajadzīgs darbībai ar tautas masām.

Kultūras nama patrioti. Ilggadējais pašvaldības vadītājs Juris Graumanis un kultūras nama direktore Valda Putene ir lepni, ka savu namu izdevies nosargāt.

Foto: Elvita Ruka

Svinīga sajūta. Telpu plašums un gleznojumu kvalitāte liek aizdomāties par mūžīgām tēmām, kas nāk no mūsu pagātnes.

Vieta visiem. Kultūras nama ideja apvieno gan mākslu uz skatuves, gan satikšanās vietu ciema iedzīvotājiem.

vēsta Juris un Valda, kas dokumentācijā bija pamanījuši arī kādu plaису, kādas dzīvē nemaz nav bijis...

Savu kultūras namu aizstāvēja Druvienas iedzīvotāji. Viņi rakstīja Kultūras ministrijai, NKMP, rajona pārvaldei. Vēstules, sarunas, ciņa – 2019. un 2020. gadā tā bija ikdiena, kas reizēm izvērtās pavisam vētrains tikšanās reizēs. Valda piemin "divpadsmit tantītes", kas sagaidījušas visus pārbaudītājus un lēmējus, kā arī slavē brīvprātīgos palīgus no jauniešu vidus. Tie vienmēr palīdzot, kad vajag veidot āra vai iekštelpu dekorācijas, pārbīda stalažas vai mēbeles un, protams, izmanto kultūras nama sniegtās iespējas.

"Protams, ka cilvēkiem vajag šo vietu. Esam maza kopiena, šogad saskaitītas 427 "dzīvas dvēseles", bet tāpēc nedrīkstam būt atstumti! Mums tāpat ir jādzied, jāspēlē teātris, jāmacās dažādi mūzikas instrumenti, jāsatiekas. Šī ir Druvienas iedzīvotājiem celta ēka. Ar profesionālu skatuvi, visu tehnisko aprīkojumu. Zālē var sasēsties 500 cilvēki, bet var taču arī mazāk. Tagad jau tas aktuāli...Mums ir savas interesantās lietas, kuru dēļ ļaudis brauc pie mums speciāli. Ir sajukums pandēmijas dēļ, bet cilvēki noteikti atgriezīsies. Nebūs tieši tā, kā bijis, bet kultūra un saviesīgā dzīve te būs," pārliecināti ir Druvienas kultūras nama aizstāvji, un atgādina, ka nojaukt – arī tas ir dārgi. Jau graustus ir grūti demontēt, bet šādu monumentālu būvi – tam nebūtu nekāda ekonomiska pamatojuma!

"Nekāds milzonis mūsu kultūras nams nav – tikai pietiekami plašs. Skatuve ir otrā lielākā novadā. Te joprojām var braukt un spēlēt profesionāli. Lai

Protams, ka cilvēkiem vajag šo vietu. Esam maza kopiena, šogad saskaitītas 427 "dzīvas dvēseles", bet tāpēc nedrīkstam būt atstumti! Mums tāpat ir jādzied, jāspēlē teātris, jāmacās dažādi mūzikas instrumenti, jāsatiekas. Šī ir Druvienas iedzīvotājiem celta ēka.

Rīgas māksla pietuvinās laukiem un nevis laucinieki brauc uz pilsētu, bet otrādi," kādreiz iekodēto misiju atgādina saimnieki. Pēc demontāžas ieceres izgāšanās un pieminēto statusa piešķiršanas par būvi ir parādījusies papildu interese arī novadā – tagad informācija par to tiek publicēta tūrisma bukletos, objekts iekļauts apskates vērtu skaitā. Siltumu ēkā gan tas negarantē.

"Kad sapratu, ka remdena temperatūra ir tikai lielajā zālē, bet citur ir pavisam auksts, aizbraucu pie atbildīgā jaunekļa un pajautāju rīkojumu – kāpēc siltums atslēgts? Kur ir? Ar kādu parakstu? Viņš teica, ka tāda papīra nesot. To jaunā apkures sistēma pati tā regulējot... Es saku – man apkopēja atsakās strādāt, lupata sasals rokās. Iešu uz Darba inspekciju! Drīz iemācījamies kurināt pašī, atradām, kas tur jāatgriež," neatlaidību un attapību demonstrē Valda, kas uzskata – laukos jebkura izmantojama celtnie ir vajadzīga. Otrreiz

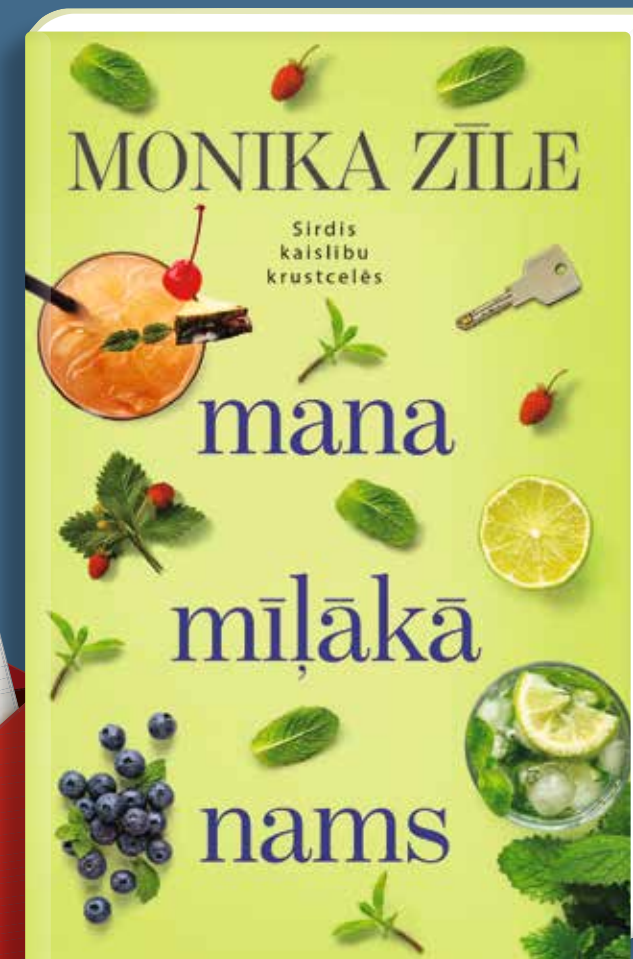
neuzcels! Nebūs "labāku laiku" un atvēziena šāda mēroga arhitektūrai...

"Protams, ka meklējam nomniekus. Telpas vienmēr kādam ir vajadzīgas – jāatrod tikai "savējie". Pieminēklā statuss tagad aizliedz pārbūvēt, bet piemērot te var gan kabinetiem, gan radošām nodarbēm, gan arī nelielai ražošanai. Lai ko saka par padomju laika arhitektūru, nav jau viss bija tikai slikti. Ēka no ēkas atšķiras, būvniecības kvalitāte ir dažāda. Kad visi tagad iegāžas muižas ēkā, arī tā var drīz neizturēt," pārdomās dalās Juris Graumanis. Taujāts par finanšu piesaisti, viņš ir apmierināts – lielās Eiropas fondu naudas nav apgūtas, bet dažādas mazākas programmas teritorijas labiekārtošanai un pašdarbības aktivitātēm tiek izmantotas regulāri. Potenciālie nomnieki varētu atrasties tik tiešām sakārtotā vidē un vēl ar māksliniecisku rošību fonā!

Ko par saglabājamu un vērtīgu Druvienas kultūras namā atzinusi Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde?

"Ēka ir reģionam nozīmīgs attiecīgā laikmeta sabiedrisko būvju arhitektūras raksturīgs paraugs. Objekta oriģinālā substance praktiski saglabājusies pilnā apjomā un labā saglabātības stāvoklī – arhitektoniskais veidols, fasāžu kompozīcija un apdare, plānojuma struktūra un interjera apdare. Kultūras nama sienu gleznojumi ir profesionālu autoru radīts darbs, mākslinieciska un vēsturiska liecība par sabiedrisko telpu dekoratīvās apdares stilistiku un tematiku Latvijā 20. gadsimta astoņdesmitajos gados. Papildu vērtību sienu gleznojumiem piešķir fakts, ka to tematika saistīta ar Druvienas kultūrvēsturi. Ēkai ir ļoti augsta autentiskuma pakāpe," vēsta pamatojums par iekļaušanu pieminēklū sarakstā. Kopš 2020. gada decembra tas ir rezultējies ar reģionālas nozīmes statusa piešķiršanu, kas pasargā ēku no nojaukšanas. Taču par ēkas turpmāko dzīvi – piepildījumu ar saturu, funkciju, misiju, kvalitāti – saimniekiem arī turpmāk būs jā rūpējas pašiem. Savējiem nams ir celts, savējiem tagad jāuztur un jāveido nākotne, kas nav tikai padomju nostalgijā balstīta. Varbūt jaunu attīstības loku var piedāvāt pandēmijas radītā tendence ar attālināto darbu un pārcelšanos uz laukiem? Šajā reģionā ir daudz Latvijā zināmu mākslinieku vasaras un ziemas mītnes. Varbūt arī viņu radošais potenciāls var nest kādu idejisku pienesumu ēkas pilnvērtīgai izmantošanai nākotnē?

MONIKAS ZĪLES romāns

"Nemeklējiet romānā datījumu "labajos" un "launajos" vai attaisnojumu arlautības sakariem. Pasaules talantīgākajai māksliniecei Dzīvei patik vienā gleznojumā izmantot daudzas krāsas - tās tišām pārklājot, sapludinot un ar visiem iespējamajiem toņiem izaicinoši spēlējoties."
Monika Zīle, rakstniece